

7. §. A világháboru után kötött nemzetközi szerződéseink.

A világháboru után kötött nemzetközi szerződéseink a jogi személyek nacionalitására és elismerésére vonatkozólag igen fontos rendelkezéseket tartalmaznak.

A legfontosabb rendelkezéseket tartalmazó nemzetközi szerződéseket becikkelyező törvényeink a következők:

1. Az olasz királysággal kötött pénzügyi egyezmények és megállapodásokról az 1924. XXIII. t. c. ; 2. Magyarország és Franciaország között kötött kereskedelmi egyezmény becikkelyezéséről az 1926. V. t. c. ; 3. az Amerikai Egyesült Államokkal kötött Barátsági, Kereskedelmi és Konzuli Szerződés becikkelyezéséről az 1926. XXI. t. c. ; és végül 4. a Csehszlovák Köztársasággal kötött kereskedelmi szerződés becikkelyezését tartalmazó 1927. XVII. t. c.

Ezen nemzetközi szerződések a jogi személyek nacionalitására, a kölcsönös elismerésre és a jogképességre vonatkozólag tartalmaznak igen jelentős rendelkezéseket.

Vizsgáljuk ezeket a nemzetközi szerződéseket egyenként.

1. Az *olasz pénzügyi egyezmény* (1924. XXIII. t. c.) E szerződés külön cikkben, — a 2. cikkben, — intézkedik a jogi személyek honosságára vonatkozólag.

A nacionalitás szempontjából a főszékhelynek tulajdonít kvalifikáló jelentőséget.¹

¹ A francia szöveg „siège principal“-ról beszél.

Article 2. a.) „les banques, les caisses d' épargne, les établissements de crédit et les sociétés commerciales de tout genre ainsi que les institutions avec personnalité juridique, qui ont leur siège principal

A nacionalitás elismerése és megadása szempontjából e szerződés nem tesz különbséget a jogi személyiséggel bíró és nem bíró társaságok között. A törvény szövege ezt kétségtelenné teszi. A szöveg szól bankok, takarékpénztárak, hitelintézetek és az összes kereskedelmi társaságokról, valamint a jogi személyiséggel felruházott intézményekről.¹

Az Olaszországhoz csatolt területen lévő erkölcsi személyekre nézve kimondja a szerződés, hogy ezek bizonyos feltételek mellett olasz nacionalitással bíróknak tekintendők, nevezetesen az esetre, ha ezeknek olasz jelle-

dans le territoire d' une des Hautes Parties Contractantes seront considérés comme ressortissants de l' Etat relatif."

A becikkelyező magyar törvény szövege a „siège principal” szót a „főtelep” kifejezéssel adja vissza, ami egyáltalában nem szabatos és nem megfelelő.

A „főtelep” kifejezés tévedésekre és félreértésekre vezethet. Ez a kifejezés az u. n. „centre d' exploitation”, azaz az üzemi tevékenység központjára bázisozott tudományos felfogásnak is egyaránt lehet a terminológiája, amelyről említettük, hogy a szociális székhely rendszertől teljesen eltérő és a tudomány mai állása mellett helyt nem álló.

A magyar „főtelep” alatt tehát a francia szöveggel összhangban a főszékhely értendő.

A főszékhely jelenti itt az adminisztratív székhelyet, ami az olasz uralkodó felfogásnak teljes mértékben megfelel, amely „sede administrativa”-ról beszél. (L. fennebb 30. l. j.)

¹ Igen érdekes rendelkezéseket tartalmaz az olasz nemzetközi szerződés az Olaszországhoz csatolt területen lévő erkölcsi személyek nacionalitására vonatkozólag. (2. cikk b.) bekezdés.)

Itt a magyar törvényi szöveg ismét teljesen pongyola és nem szabatos. A francia szöveg b.) bekezdésében így hangzik: „les personnes morales” stb. A magyar szöveg ezt „jogi személyek” kitétellettel adja vissza, ami helytelen. A francia szövegből világos, hogy itt nem kifejezetten csak jogi személyekről van szó, de általában erkölcsi személyekről, tekintet nélkül arra, hogy van-e azoknak jogi személyisége vagy sem. Ez a felfogás az előbb idézett a.) bekezdéssel való egybevetés alapján is alátámasztást nyer, ahol, mint láttuk, az elismerést nem fűzi a jogi személyiség meglétéhez.

2. cikk b.) bek. „azokat a jogi személyeket (helyesen erkölcsi személyeket), ideértve az előző bekezdésben említett személyeket is, amelyek az Olaszországhoz csatolt területen vannak és amelyeknek ezt a jogi természetét akár olasz közigazgatási hatóságok, akár valamely olasz bíróság döntése elismerte, mindenesetre a saint-germaini szerződés 75. cikkének rendelkezései értelmében olasznak kell tekinteni.”

gét az olasz közigazgatási hatóságok, vagy az olasz bíróság döntése elismerte.

Ez a rendelkezés tulajdonképen a nacionálitás változás esetének a jelen nemzetközi szerződés útján való szabályozása.

Említettük fennebb, hogy a jogi személyek nacionálitásában a székhely tényleges megváltozása nélkül is állhat be változás, a működési terület fennség jogának megváltozása kapcsán.¹ Az új nacionálitás a régi helyébe lépő új fennség jog szerinti nacionálitás lesz.

Ez a nemzetközi szerződés a vonatkozó rendelkezésben a világháború utáni békeszerződés álláspontjához igazodik.

Említettük ugyanis,² hogy a békeszerződések álláspontja értelmében a területi cessziók és annexiók folytán beálló nacionálitás változáshoz, — a régi nacionálitásnak újjal való felcseréléséhez, — az érdekelt állam megfelelő akarat kinyilatkoztatása szükséges.

Csak kongruens tehát, midőn a jelen nemzetközi szerződés értelmében az új olasz nacionálitás megszerzéséhez is az olasz közigazgatási vagy bírói hatóság állásfoglalása szükséges.

A fiókok nacionálítására vonatkozólag szintén igen fontos állásfoglalása van e szerződésnek.³

A szerződő államok közötti viszonyban a szerződés a fiókoknak a nacionálitás szempontjából önálló kvalifikáló jelleget tulajdonít. Kimondja ugyanis, hogy ilyen viszonylatban nem a főszékhelynek van kvalifikáló jellege, miként az az általános Nkmj. szabályaiból következne, — de mindig a fiók bír a nacionálitás szempontjából kvalifikáló erővel és jelentőséggel.

¹ L. fennebb 45. és kl. l.

² L. 49. l.

³ 3. cikk. Fiókok (1). „Ami a jogi személyek vagy kereskedelmi társaságok fiókjainak az 1. cikk rendelkezései szerint rendezendő kötelezettségeit illeti, annyiban, amennyiben ezek a fiókok a Magas Szerződő Felek egyikének területén, a főtelep pedig a másik Magas Szerződő Fél területén van, a fióknak, nem pedig a főtelepnek helyét kell figyelembe venni. Abban az esetben, ha a fiókok a Magas Szerződő Felek területén kívül vannak, a főtelepnek, nem pedig a fióktelepnek helyét kell ugyanis irányadóul tekinteni.”

Ezt az erőt azonban a szerződés csak az esetre tulajdonítja a fióknak, ha ez a szerződő államok területén belül van. Ha a fiók a szerződő felek területén kívül fekszik, akkor az általános Nkmj.-i szabályok értelmében a főszékhelynek lesz kvalifikáló jellege.

Ezen rendelkezésnek elvi jelentősége abban kerekendő, hogy a szerződő felek területén fekvő fiókoknak a nacionalitás szempontjából önálló jelleget tulajdonít. Ezeket e szempontból önálló jogi léttel bírónak tekinti. A főszékhely kvalifikáló jellegétől ez esetben el kíván tekinteni. A főszékhely kvalifikáló jellegének általános szabályát tehát csak a szerződő felek területén kívül fekvő fiókokra kívánja alkalmazni.

Igy szól a szerződés általános elvi rendelkezése. Van azonban az idézett 3. cikk 2. bekezdésének egy speciális intézkedése. Ennek jogalapja az 1920. évi szeptember hó 1-én kiadott 1236. sz. olasz királyi rendeletben van.

A hivatkozott rendelettel szabályozott fiókok, ezen egyezmény alkalmazása szempontjából, föltétlenül olasz honosságuaknak tekintendők. Ezen a szabály alól csak abban az esetben van kivétel, ha azon állam között, melynek területén a főszékhely fekszik és azon állam között, amelyhez a kérdéses fiók hitelezője vagy adósa mint alattvaló tartozik, külön egyezmény áll fenn. Ez utóbbi esetben a külön egyezmény derogál a hivatkozott királyi rendelet rendelkezéseinek.

Ezt a speciális esetet tehát a szerződésben lefektetett szabály alól való kivételként kell tekinteni.¹

2. Franciaországgal kötött nemzetközi szerződés.

Ezen szerződés a jogi személyek kölcsönös elismerésére és a szociális tevékenység folytatására vonatkozólag tartalmaz intézkedéseket. (1926. V. t. c. 28. cikk.)

A polgári, kereskedelmi, ipari, pénzügyi, biztosító-társaságok és általában minden gazdasági jellegű társaság

¹ „Azokat a fiókokat, amelyekre az 1920. évi szeptember hó 1-én 1236. sz. alatt kiadott királyi rendelet alkalmazást nyer, a jelen Egyezmény alkalmazása szempontjából olasz honosságuaknak kell tekinteni, kivéve, ha azon állam közt, amelynek területén a főtelep helye van, és azon állam közt, amelynek a kérdéses fiók hitelezője vagy adósa alattvalója, külön Egyezmény áll fenn.”

kölcsönös elismerése, szociális működése, valamint a fiókalapítás megengedése tekintetében azon követelményt állítja fel, hogy az elismerendő társaság a szerződő államok egyikének törvényei szerint érvényesen megalakult és a másik állam törvényei előírásait is betartja.

A szerződés általános irányú rendelkezéseinél fogva tehát a szerződő államok elismerésre számot tartó, — a szerződésben felsorolt — társaságoknak a másik állam törvényi előírásait is be kell tartaniuk. Az elismerés és az ehhez fűződő jogi hatások számukra csak ez esetre biztosíthatnak.

Ezek rendelkezéseinek a betartása rend és szabály szerint már önmagában biztosítja az elismerést és az ehhez fűződő jogi hatásokat.

Vannak azonban a szerződés rendelkezései értelmében kivételek, mikor még ez nem elegendő. Ide tartoznak azon esetek, mikor az elismerő állam törvényei külön felhatalmazás kikérését írják elő. Ez esetben ez is megszerzendő.

A szerződésnek rendelkezései azonban egyáltalán nem találnak alkalmazásra, olyan közhøsznu ipari tevékenységet involváló iparoknál, amelyeknél különleges megszorítások vannak. Ezeknél a szerződő államok másikának jogi személyei sem elismerésre, sem az ehhez fűződő jogi hatásokra nem tarthatnak számot.

Az elismeréshez fűződő joghatály a szociális tevékenység folytatás lehetőségében, a letelepülés és fiókintézetek alapítására vonatkozó jogosultságban áll. Ehhez járul még bizonyos mérvű ingallanszerzési képesség is.

Az elismert jogi személyek számára az ingatlanokra nézve tulajdon, birtok szerzési és bérlési jog biztosíthatik. Ez azonban nem korlátlan. Ezek a jogosítványok csak oly mértékben illetik meg ezeket a jogi személyeket,¹ amennyiben ezen jogosítványok az eredményes működés folytatáshoz szükségesek. („a leur bon fonctio...nent“)²

¹ A jogi személy kifejezést nem specifikus értelemben kell itt sem venni, mert a szerződés semmi megszorítást nem tesz oly tekintetben, hogy a jogi személyiség meglététől tenné függővé az elismerést.

² 28. cikk: „A két ország egyikének törvényei szerint megalakult polgári, kereskedelmi, ipari, pénzügyi, biztosítási társaságok és általá-

Az elismerés további jog következménye a perbeli jogképesség megszerzése.¹

3. Az Amerikai Egyesült-Államokkal kötött Barátsági, Kereskedelmi és Konzuli Szerződés. (1926. XXI. t. c.)

E szerződés a jogi személyek nemzetközi elismerése és az ehhez fűződő jogi hatályok tekintetében egészen specifikus intézkedéseket tartalmaz. (IX. cikk második bekezdése és a X. cikk.)

A szerződő-államok kötelezik magukat, hogy egyiküknek törvényei szerint érvényesen megalakult, és ott székhellyel bíró társaságokat, vagy egyéb, akár lukratív, akár nem ilyen célú társaságokat és egyesületeket kölcsönösen elismerik. Az elismerés egyetlen korlátja, hogy nem alakulhatnak tilos célokra.

Az elismeréshez a perbeli jogképesség biztosítása föltétlenül hozzátűződik.

A szerződő felek által történt elismerés azonban nem ad jogot a letelepedés, működés és fiók alapításra. Ehhez még külön nemzeti, állami és tartományi törvényekben szabályozott beleegyezés szükséges.²

ban minden gazdasági jellegű társaság, szem előtt tartva a másik állam törvényeinek előírásait és ha elnyerik a szükséges felhatalmazást oly esetben, mikor e törvények ily felhatalmazást előírnak, akár ebben az országban gyakorolják működésüket, akár ott települtek le és fiókintézeteket vagy ügynökségeket alapítanak, kivéve az olyan iparokat, melyek közhasznú jellegükre való tekintettel különleges megszorításoknak van alávetve, ugyanazon feltételek mellett szerezhetik meg, birtokolhatják vagy bérelhetik a hasznos működésükhöz szükséges ingatlanokat."

¹ 18. cikk 2. bekezdés: „E társaságok hasonlóképp érvényesíthetik ebben az országban összes jogaikat: és ott bíróság elé járulhatnak mint felperesek és alperesek, alkalmazkodva a törvényekhez és szabályokhoz.”

² E szerződés tehát ismét a szociális székhely kvalifikáló jelleget fogadja el.

IX. cikk: „A Magas Szerződő Felek egyikének területén annak nemzeti, állami és tartományi törvényei szerint és alapján alakult vagy a jövőben létesítendő és ugyanazon területen székhellyel bíró részvénytársaságok és egyéb társaságok és egyesületek jogi állása, akár haszon elérésére alakulnak, akár nem, a másik Fél által elismerendő, feltéve, hogy nem alakulnak olyan célra, melyet az illető állam törvényei tiltanak. Joguk lesz továbbá a vonatkozó törvények rendelkezései szerint a bíróságokhoz akadálytalanul járulni az igazságszolgáltatásnak a tör-

Ez a rendelkezés a jogi személyek¹ nemzetközi elismerésére vonatkozó speciális amerikai felfogással teljesen kongruens.

Az amerikai felfogás a külföldi jogi személyek elismerését, a nemzetközi „comity“ (udvariasság) követelményének tekinti.² E téren jelen szerződés kapcsán sem tesz megszorítást. Sőt tovább menve, a jogalanyiség gyakorlati értékét kitévő perbeli jogképességet is megadja.

Nem fűzi azonban az elismeréshez a letelepülés, működés és fiók alapításra vonatkozó további jogkövetkezményeket. E jogosultságok megadása tekintetében az egyes államoknak, tartományoknak teljesen független rendelkezési jogot kíván biztosítani. Ezért szükséges a külön beleegyezés kikérése, amelynek feltételeit az egyes nemzeti, állami, tartományi törvények hivatvák megállapítani.

A társaságok és egyesületek azon joga tekintetében, hogy a másik állam területén bármilyen működést kifejthessenek, a külön nemzeti, állami, tartományi törvények és rendeletektől függő voltát a X. cikk is határozottan kiemeli.

A társaságok állami hovatartozóságának megállapításánál alkalmazott kritériumok tekintetében e cikk igen érdekes ismérvekre hivatkozik.

Beszél az oly társaságok és egyesületek jogairól, amelyeket a szerződő felek egyikének területein a másik fél állampolgárai alapítanak, ellenőriznek és azokban részesednek.³

vény által létesített összes fokaiban, mind kereset indítás, mind jogaik megvédése érdekében.

Mindegyik Magas Szerződő Fél társaságainak és egyesületeinek a másik Fél által elismert az a joga, hogy annak területein letelepedhessenek és ott fióktelepeket állíthassanak fel és ugyanott működhessenek, egyedül az illető Szerződő Félnak nemzeti, állami és tartományi törvényeiben szabályozott beleegyezésétől függ.

¹ Itt sem tesz a szerződés különbséget a jogi személyiséggel felruházott és ilyenek nem bíró erkölcsi személyek elismerése között.

² L. fennebb 89. l.

³ X. cikk: „ . . . . . Oly társaságok és egyesületek jogai, amelyeket a Magas Szerződő Felek egyikének területein a másik Fél állampolgárai alapítanak, ellenőriznek és azokban részesednek, hogy bármilyen működésüket kifejthessék, azon államnak már érvényben lévő vagy a jövőben hozandó nemzeti, állami és tartományi törvényei és rendeletei által szabályoztatnak, amely állam területein fenti testületek és társulatok működésüket kifejteni óhajtják,

A honosság megállapításánál tehát e cikk az alapítás, ellenőrzés és részesedés ismérveit veszi irányadóul, ami annál jellegzetesebb, mert az előző cikkben ugyanilyen vonatkozásban a székhelyről beszél. A nacionalításra vonatkozó két cikk rendelkezései között bizonyos ellentét forog fenn.

Ez utóbbi cikk rendelkezése kétségtelenül a békeszerződések kontrol rendszerének hatása alatt készült.

Tagadhatatlan, hogy az alapítás, ellenőrzés és részesedés a jogi személyek nacionalitásának megállapítása tekintetében kiegészítő ismérvekként szerepelhetnek.

A két cikk rendelkezésének eltérése akként eliminálható, hogy a nacionalítás a székhely és az említett egyéb ismérvek egybevetése alapján lesz megállapítandó.

4. *A Csehszlovák Köztársasággal kötött kereskedelmi szerződés.* (1927. XVII. t. c.)

E szerződés a jogi személyek honosságának elismerése, perbeli jogképessése és üzleti tevékenységének megengedése tekintetében tartalmaz rendelkezéseket. (VII. és IX. cikkek.)

E szerződés a részvénytársaságok és egyéb kereskedelmi és ipari társaságok vagy pénzintézetek, — ideértve a biztosító társaságokat, valamint termelő-, fogyasztási- és hitelszövetkezeteket is, — nacionalítása tekintetében a székhely kvalifikáló jellegét fogadja el.

Az elismerésnek a jogi személyiség megléte nem előfeltétele.

A lényeges feltétel erre vonatkozólag a honi jog szerint való érvényes fennállás, és a másik szerződő fél törvényeiben és rendeleteiben foglalt jogszabályok rendelkezéseinek a betartása.

Ezen feltételek mellett az idézett szerződés értelmében a másik szerződés jogi személyei, minden a honi joguk szerint megillető jogukat érvényesíthetik.

A jogérvényesítés értelme tekintetében magyarázattal szolgál a következő mondat, amely utal arra, hogy a jogérvényesítés alatt a perbeli jogképesség értendő.¹

¹ VII. cikk: „Részvénytársaságok és egyéb kereskedelmi és ipari társaságok és pénzintézetek, ideértve a biztosító társaságokat, valamint a termelő-, fogyasztási- és hitelszövetkezeteket is, amelyeknek székhelye

A szociális működés megkezdése tekintetében a részvénytársaságok, más kereskedelmi és ipari társaságokra vonatkozólag külön rendelkezik a IX. cikk.

E cikk kimondja, hogy jelen szerződés életbelépte után, az üzleti tevékenység kifejtéséhez bizonyos esetekben külön engedélyre lesz szükség, amelynek megadása tekintetében az illető állam törvényeinek és rendeleteinek intézkedései irányadók.

Ebből a contrario az következik, hogy rend és szabályszerűen nincs szükség külön engedélyezésre.

E tekintetben azonban, miként egész általánosságban, legtöbb kedvezményi klauzula áll fenn. Kimondatik ugyanis, hogy a szerződő államok egymás részvénytársaságai, kereskedelmi és ipari társaságai számára mindazon jogokat biztosítják, amelyeket más harmadik államnak elismert, hasonló természetű társaságai élveznek. („les sociétés analogues d' un Etat tiers“).¹

Összegezve az eddig előadottakat, a háború utáni nemzetközi szerződések rendelkezéseinek általános irányánál a nacionalitásnak a székhely szerint igazodó jellege, a perbeli jogképességnek általában való biztosítása és az üzleti tevékenység megengedésénél bizonyos esetekben, külön engedélyhez kötöttsége érvényesül.

Mindezen rendelkezések lényegében azonosak a jogi személyek általános szabályaiként előadott általános nemzetközi magánjogi szabályokkal.

lye a Szerződő Felek egyikének területén van és ennek törvényei értelmében jogszerűen fennállanak, a másik Fél területén is az ott érvényben lévő, idevágó törvények és rendeletek szem előtt tartása mellett minden jogukat érvényesíthetik és nevezetesen a bíróságok előtt mint fel- vagy alperesek perbe bocsátkozhatnak.“

¹ IX. cikk: „Oly részvénytársaságoknak és más kereskedelmi és ipari társaságoknak működésre való bocsátása, amelyek az egyik Fél területén jogszerűen fennállanak és a jelen Szerződés életbe lépte után a másik Fél területén tevékenységüket a másik Fél területére kiterjeszteni óhajtják, amelyekben e célból külön engedélyre van szükségük, az illető állam területén érvényben álló törvények és rendeletek értelmében fog megváltoztatni; de úgy ebben, mint minden más tekintetben e társaságok ugyanazokat a jogokat fogják élvezni, mint valamely harmadik állam jogszerűen fennállóknak elismert hasonló társaságai.“